

Водзыў

на аўтарэферат дысертацыі Гаршкова Аляксандра Дзмітрыевіча “Культура броме ў міжрэччы Заходняга Буга, Прыпяці і Нёмана: засяленне, храналогія, матэрыяльная культура”

Дадзены водзыў на аўтарэферат дысертацыі Гаршкова А.Д. будзе не зусім класічным, стандартным, якія звычайна дасылаюць у саветы па абароне дысертацый. Ён будзе складацца з некалькіх частак.

Першая частка. Сфера навуковых інтарэсаў Аляксандра Дзмітрыевіча звязана з вывучэннем першабытнай археалогіі і гісторыі, матэрыяльнай культуры насельніцтва Беларусі эпохі палеаліту ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі. Дадзены напрамак даследаванняў і ў прыватнасці тэхніка-тэхналагічны аналіз крамянёвай індустрыі з’яўляецца актуальным, дазваляе прасачыць працэсы першапачатковага засваення еўрапейскай прасторы і фарміравання асаблівасцяў сістэмы рассялення першабытнага чалавека на тэрыторыі сучаснай Беларусі, у прыватнасці ў басейнах рэк Нёман, Прыпяць, Заходні Буг.

Таму, як археолаг ведаю археолага Гаршкова А.Д. даўно. Падчас навуковай дзейнасці Гаршкова А.Д., якая распачалася ў 2015 годзе яшчэ ў студэнцкія гады ў Гродзенскім дзяржаўным універсітэце імя Янкі Купалы, а затым працягвалася ў Гродзенскім дзяржаўным-гісторыка археалагічным музеі, Інстытуце гісторыі НАН Беларусі, Інстытуце падрыхтоўкі навуковых кадраў НАН Беларусі, асноўная ўвага саіскальніка звярталася на крамянёвыя вырабы фінальнага палеаліту (у тым ліку культуру бромме-лінгбі) як важнейшыя крыніцы па вывучэнні археалагічных культур у першабытнасці. Даследчык сістэматызаваў крамянёвыя матэрыялы з апорных помнікаў Беларускага Панямоння – Кавальцы 1 і 2, Краснасельскі 6 і 7, Баля Сольная і інш. Саіскальнікам былі прапанаваны новыя падыходы для аналізу крамянёвых вырабаў, што дазволіла абгрунтаваць наяўнасць у Беларускім Панямонні (Гродзенскае і Ваўкавыскае ўзвышшы) новых помнікаў культуры бромме-лінгбі, вызначыць напрамкі сувязяў насельніцтва 12–11 тысяч гадоў таму назад. Гэтаму прысвечаны шэраг артыкулаў Гаршкова А.Д. Пра навуковую значнасць атрыманых Гаршковым А.Д. вынікаў сведчыць паспяхова абарона (з адзнакай “дзесяць”) дысертацыі на атрыманне ступені магістра па спецыяльнасці “Археалогія” ва Універсітэце НАН Беларусі, на якой я прысутнічаў. Ведаю і пра многія помнікі археалогіі Беларусі, Панямоння, не толькі з літаратуры, а і непасрэдна – праводзіў на іх палявыя даследаванні з канца 90-х гадоў XX ст., у тым ліку разам з В.С. Абухоўскім і калегамі з суседніх краін на стаянках Кавальцы 1, Кавальцы 4, Жылічы 1 і інш.

Другая частка. Знаёмства з тэкстам аўтарэферата Гаршкова А.Д. пакінула неадназначнае ўраджанне.

Адзначым высокую апрабацыю вынікаў праведзенай навукова-даследчай працы. У аўтарэфераце маюцца дадзеныя пра 27 навуковых публікацый Гаршкова А.Д., у тым ліку 10 артыкулаў, якія ўваходзяць у Спіс ВАК Рэспублікі Беларусь для публікацыі вынікаў дысертацыйных даследаванняў), а таксама 2 – у замежных выданнях.

Важна, што Гаршкоў А.Д. актыўна ўдзельнічае ў міжнародных і рэспубліканскіх навуковых канферэнцыях, семінарах. З аўтарэферата вынікае, што саіскальнік выступіў з дакладамі на 20 навуковых форумах, з якіх 10 мелі статус міжнародных.

Навукова-даследчая праца археолага звязана з палявымі пошукамі і раскопкамі. Гаршкоў А.Д. праводзіць самастойныя археалагічныя даследаванні на помніках на тэрыторыі Беларусі, удзельнічае ў археалагічных экспедыцыях на тэрыторыі Беларусі і суседніх краін. Навуковыя даследаванні Гаршкова А.Д. карэлююцца з заданнямі дзяржаўных праграм навуковых даследаванняў на 2016–2020 гг. і 2021–2025 гг., адпавядаюць прыярытэтным напрамкам развіцця навукі ў Рэспубліцы Беларусь.

Гаршкоў А.Д. актыўна займаецца навукова-арганізацыйнай дзейнасцю і папулярызацыяй археалагічнай навукі. Атрыманыя вынікі навуковай дзейнасці прайшлі таксама і практычную апрацацыю падчас разнастайных археалагічных выстаў, фестываля навукі ў Батанічным садзе. Далейшае выкарыстанне высноў, да якіх прыйшоў Гаршкоў А.Д., магчыма пры напісанні навуковых работ, спецыялізаванай даведачнай і вучэбнай літаратуры, а таксама ў адукацыйнай і музейнай сферы.

У цэлым можна гаварыць пра распрацоўку Гаршковым А.Д. новых аўтарскіх падыходаў да сістэматызацыі і аналізу крамянёвага інвентару з калекцый эталонных помнікаў фінальнага палеаліту на тэрыторыі Беларусі, за абгрунтаванне культурна-храналагічнай атрыбуцыі крамянёвых матэрыялаў, у тым ліку выяўленых падчас самастойных палявых даследаванняў, за ўвядзенне ў навуковы абарот шэрагу крэмёнёвых калекцый дадзенага гістарычнага перыяду.

Трэцяя частка. Яна звязана з самой падрыхтоўкай аўтарэферата і не зусім зразумелай (якаснай) падачай у ім вынікаў навукова-даследчай дзейнасці саіскальніка.

Аўтарэферат не вычытаны. Кідаюцца ў вочы памылкі, абдрукоўкі, паўторы слоў (напрыклад, “былі з’явіліся ў навуковых работах яшчэ у 30-я гг.”, с. 9), сказы, якія складана зразумець (напрыклад, што маецца на ўвазе ў сцвярджэнні “Выяўлены асноўныя падыходы, якія выкарыстоўваліся падчас падрыхтоўкі работы” (с. 10)), пропускі слоў (“...прадстаўлены вынікі матэрыяльнай культуры насельніцтва...”, с. 14. – *падаецца, што тут прапушчана слова – аналізу ці даследавання*). Некаторыя тэрміны перакладзены на беларускую мову недакладна. Напрыклад, прашу патлумачыць саіскальніка яго бачанне і разуменне розніцы ці падабенства “метада аб’ектывізму” і “метода аб’ектывности” (с. 10, 24, 25)

У аўтарэфераце зашмат дапушчэнняў, слоў “верагодна” і адсылак на ўжо апублікаваныя работы і вядомыя ў археалагічнай літаратуры факты (спадзяюся, што ў дысертацыі гэта падцвярджаецца канкрэтнымі матэрыяламі з помнікаў Беларусі). Напрыклад, пра “вывяржэнне вулкана Лах” напісана на старонках 2, 4, 5, 12 (цэлы абзац прысвечаны апісанню канцэрцыі шведскага даследчыка Ф. Райдэ), 15 (глава 4), 15 (заклучэнне), 18 (“Зыходзячы са сфармаванай у еўрапейскай археалогіі канцэпцыі...”). Гэты аб’ём можна было выкарыстаць для

больш дэталнага прадстаўлення аналіза археалагічных матэрыялаў, характарыстыкі матэрыяльнай культуры, уласных поглядаў на даследуемую праблематыку, доказу сцвярджэнняў, якія пастулююцца ў аўтарэфераце, ды і назвы канкрэтных помнікаў, якія пакладзены аўтарам у аснову дысертацыі, былі б карысныя для чытача аўтарэферата. Напрыклад, чым абгрунтоўваецца сцвярджэнне саіскальніка аб тым, што “паселішчы культуры бrome складаліся з жытла, вогнішча, месцаў апрацоўкі сыравіны і вырабу прыладаў працы (**месца майстра і вучня**)...”. Як даказаць, што тут было **месца вучня**-? (с. 17). Пры гэтым на с. 13 даводзіцца, што “Жыллёвая пляцоўка, характэрная для культуры бrome, складалася з жытла, вогнішча, месцаў майстра”. Па меркаванні саіскальніка “Плошча паселішчаў складала не больш за 10 кв.м.”, з чым складана пагадзіцца, як і з тым, што “...прыкметамі збіральніцтва ...з’яўляецца толькі збор крамянёвай сыравіны” (с. 14). Як зразумець чытачу, што адпавядае рэчаіснасці ў аўтарэфераце, калі на с. 2 сцвярджаецца “У рабоце выкарыстоўваліся значэнні датыровак, калібраваных аўтарам ў праграме OxCal...” і “Для высвятлення храналогіі аб’ектаў у дысертацыі, па магчымасці, выкарыстоўваліся радыёвугляродны і OSL метады датавання...”, а ў 4 палажэнні, якія выносяцца на абарону на с. 6 – “Адсутнасць абсалютных датыровак, атрыманых шляхам выкарыстання прыродазнаўчых навук з даследуемай тэрыторыі, ускладняе вызначэнне перыяду жыццядзейнасці ў гэтай мясцовасці культуры бrome”? Можна таксама абмяркоўваць і такія навуковыя моманты, якія маюцца ў аўтарэфераце: якая сувязь паміж “...хуткай міграцыяй насельніцтва з адной тэрыторыі на другую” і адсутнасцю “імпартнай сыравіны ў калекцыях” (с. 17); назву раздзела 3.2. “Планіграфія, структура і спецыялізацыя паселішчаў” і прапанаваныя ў ім высновы.

Разам з тым, спадзяюся, што Гаршкоў Аляксандр Дзмітрыевіч падчас абароны дысертацыі на саісканне ступені кандыдата гістарычных навук зможа паказаць усе свае найлепшыя якасці даследчыка і адказаць на пастаўленыя пытанні.

Дырэктар
Інстытута гісторыі НАН Беларусі,
археалаг, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

В.Л. Лакіза

31.05.2024 г.